

K problematice literárních učebnic pro střední školy (se zaměřením na 1. ročník středních škol)

Michaela Hashemi

Za základní novinku oboru y hlediska vyučování je třeba pokládat až inflaci nově vzniklých učebních textů, což platí zejména pro učebnice literatury. Cílem tohoto mého příspěvku je upozornit na úroveň některých stávajících učebních textů - především vzhledem ke stavu staročeského bádání, kde nutno vidět z hlediska uvedeného cíle nejvíc problémů. V uvedené souvislosti se pokusím o zobecnění v tom smyslu, jaké požadavky by měla adekvátní učebnice literatury (a učebnice vůbec) splňovat.

Zahajuji zopakováním úvodního konstatování, že se nacházíme v době inflace učebnicových textů. Na rozdíl od časů totalitních, kdy existovala jedna jediná učebnice respektive jejich dvojice (výklad a výbor) pro daný typ školy a daný ročník, nabízí se dnes současnému učiteli dokonce pro jeden ročník i desítky učebnic, obdařených ministerskou doložkou. Jen pro čtyřletá gymnázia bylo vydáno od r. 1989 hned téměř čtyřicet učebních textů literatury¹ - a to ještě nemluvíme o veškeré produkci - vybírám zejména tři nakladatelství, která se specializují na vydávání učebnic.

Ve svém konkrétním srovnání se zaměřím na učební texty pro 1. ročník čtyřletých středních škol (to jest na učivo o písemnictví od jeho počátků do obrození), zejména dosud neužívanějších nakladatelství Trizonia², naklad. Fortuna³ a naklad. Scientia⁴, výběrově zmiňuji i učebnice ostatní, které do škol ve větší míře dosud nepronikly včetně dosud poslední učebnice z nakladatelství SPN.⁵ (Jde pochopitelně vesměs o tzv. post-totalitní texty vyšlé v l. 1991-1998.) Zajímat mne přitom bude pojetí a zpracování literatury českého prostředí.

Z možných základních kritérií pro posouzení se soustředím na věcnou správnost, jazykovou úroveň a didaktickou zpracovanost. Při jejich stanovení vycházím z teorie (toho, co bylo publikováno především v didaktických materiálech - časopise Český jazyk a literatura a prezentováno na setkání didaktiků)⁶ i praxe (včetně vlastních zkušeností).⁷

Ke kritériu věcné správnosti nejprve poznamenávám, že úplný soulad mezi vztahem učebnicových informací a současným stavem odborného bádání se v případě středoškolské produkce ani nemůže předpokládat. Autor učebnice by měl dle didaktických pokynů předkládat základní i fakultativní učivo ve výběru, který nezahrnuje odborné poznatky "nevykvašené", nezformované.⁸ Současně by se však učebnicové informace neměly za stavem odborného bádání výrazně zaostávat a neměly by obsahovat věcné chyby.

Rozdělíme-li učivo o starší české literatuře na středověk, renesanci (český humanismus) a baroko, s překvapením zjišťujeme, že nejvíc se učebnice opoždují za stavem bádání v pasážích o renesančním humanismu. Tento závěr platí v menší či větší míře téměř pro veškeré učebnicové tituly a těch je víc než jen uvedené tři řady.⁹ Důvodem je i základní neznalost autorů (to je patrné především u titulu naklad. Trizonia, v jehož autorském kolektivu byli s výjimkou Věry Martinkové, která však v literární specializaci nikdy dříve nepracovala, středoškolští profesori). Hned např. z výběru uměleckých textů je zjevné, že většina autorů (zejména učebnice naklad. Trizonia) vychází z edic dnes již zastaralých či překonaných.¹⁰

Uvedení autoři se mnohdy opírají ještě o materiál tzv. akademických dějin z konce 50. let¹¹, a proto je jejich pojetí literatury renesančního humanismu velmi zúženo.¹² Pátráme-li po příčině takového stavu, zjišťujeme, že kromě neznalosti materiálových edic posledních desetiletí zde hraje důležitou roli zastaralost osnov. V pojetí starší české literatury zůstaly totiž na úrovni stavu vědeckého bádání z počátku 60. let. Takže osnovy¹³ (a potažmo učební plány), ze kterých se při výuce stále ještě vychází, nejvíc (tedy v porovnání se středověkou a barokní literaturou) zaostávají v charakteristice žánrového systému renesančního humanismu právě proto, že jeho se především týkaly nové materiálové práce posledních čtyřiceti let.

Stav bádání o baroku učebnice reflektují relativně o něco lépe, než je tomu v případě renesančního humanismu. Co do pestrosti literárního obrazu však dochází ve většině učebních textů zase ke zbytečnému zjednodušení. Zatímco tzv. totalitní učebnice zúžila barokní literaturu na Labyrint Komenského a lidovou i tzv. pololidovou tvorbu (písň),¹⁴ současné učební texty jsou zase disproporční v tom smyslu, že je v nich předimenzována tzv. oficiální (tištěná) katolická duchovní poezie (Bridelova a Michnova). Navíc je opět využíváno pro účely čítanek edic zastaralých.¹⁵ V dobovém písemnictví barokního období přitom existovala i tvorba světská, a to psaná také z pozic protestantských, zvláště satira.¹⁶

Stav současného bádání o literatuře středověké zachycují učebnice relativně nejlíp. Tato skutečnost ovšem souvisí s faktem, že právě středověké literatuře byla v novodobé literární historii (kam počítáme už první studie obrozenecké) věnována nejdéle trvající pozornost odborné veřejnosti. Přesto se neznalost autorů stávajících učebnic opět projevuje (jako i v prezentovaném obrazu každé vývojové etapy) především ve výběru ukázek uměleckých textů.¹⁷ Dosavadní uvedené již lze chápat jako nedostatky ve zpracování čítanek, s nimiž však souvisí i obsahové chyby ve výkladových učebnicích.¹⁸ Nekompetentnost některých autorů se ukazuje např. také v jejich způsobu datací souvisejícím také s již zastaralým statickým pojetím literárního vývoje.¹⁹

K formálním chybám - jazykové náležitosti – nutno konstatovat, že nový způsob zpracování textu (pomocí počítačové techniky) obecně nemusí autoru učebnic přinést vždy stejně spolehlivý výsledek, jak když pracoval se svým textem klasickým způsobem formou korektury, která byla ještě sázená. V textu můžeme díky jednomu chybnému pokynu počítače najít i tiskové chyby, které autor nezpůsobí. Častější jsou však jistě chyby vzniklé kvůli nedostatečné spolupráci nakladatelského redaktora a autora (např. zadávání oprav redaktorovi, které již autor nemá možnost zkontrolovat v náhledech)²⁰ i kvůli dosud slabému zakotvení pravopisných změn daných novými Pravidly.²¹ Z hlediska posouzení učebnic je proto důležité zkontrolovat, zda jsou v dalších vydáních nedostatky prvního vydání odstraněny, nebo nové vydání přejímá automaticky nedostatky textu prvního.²²

Ke kritériím didaktické propracovanosti řadím především výběr poznatků vzhledem k didaktickým zásadám (zejména názornosti a přiměřenosti), ale i existenci tzv. komplementárních textů včetně tzv. didaktických instrukcí (námetů k činnostem) splňujících didaktický požadavek aktivity a systémovosti.²³ Takto vymezené komplementární texty chybějí ve většině učebních textů, jsou-li alespoň minimálně zastoupeny, neodpovídají komplexnosti didaktických požadavků.²⁴ Ze všech uvedených kritérií srovnávání nám vychází stále jako nejslabší učebnice naklad. Trizonia (opakují, že je to učebnice pro první ročník středních škol a že předmětem posouzení bylo zpracování písemnictví českého prostředí). Ta tedy nejvíc zaostává za odborným bádáním, obsahuje nejvíc věcných chyb, je didakticky povrchně zpracována a nedostatky nejsou v nových vydáních opravovány. Takový závěr uvádím explicitně, protože je to učební text ve školách nejužívanější - objevil se totiž na knižním trhu po r. 1989 z učebnic pro 1. ročník středních škol jako první (a nejlevnější!) titul.

K zobecňujícím závěrům pro učebnicovou teorii a praxi si dovoluji konstatovat známou skutečnost, že učebnicový titul by měl vznikat na delší časové ploše - za skutečné spolupráce odborníka dané specializace, didaktika oboru a učitele z praxe.²⁵ Učební text by měl být několikrát praxí prověřen²⁶, v dalších vydáních (počtem výtisků již větším, než bylo první vydání ověřované vybranými školami) s provedením potřebných korekcí, na které by měl autor upozornit.²⁷ Učebnicová produkce by si taky zasloužila větší objektivní pozornost odborné veřejnosti, ve skutečnosti se zpravidla sledují zájmy autorů či nakladatelství.²⁸ Základní jev však sama praxe ve školách, která by měla být jednak seznámena se závěry odborníků, jednak by měli mít učitelé možnost vlastního srovnání všech dostupných učebnicových titulů.²⁹ Pro zlepšení úrovně výuky je navíc nezbytná kvalitní výchova budoucích pedagogů nejen v tzv. odborných disciplínách oboru, ale i na didaktických seminářích (orientovaných na učební praxi), jimž je třeba vrátit patřičnou důležitost.³⁰ Konečně v teoretickém posouzení učebnic je v zájmu objektivitě nutné neposuzovat

titul izolovaně, ale i v kontextu srovnatelných učebnic, a to současných i minulých. Zjistíme tak, zda některé tituly neznamenaají dokonce jistý krok vzad za tzv. produkci totalitní.

Poznámky

¹ Uvedený vysoký počet učebnic souvisí do jisté míry i s tím, že určitá řada - produkce jednoho nakladatelství, konkrétně např. Fortuny - realizuje mimo tradiční dvě učebnice - výklad a výbor (tj. antologii) samostatné učebnice nejen pro domácí, ale i pro světovou literaturu a pro literární teorii. (Už samo toto členění je přitom z hlediska praktických potřeb školy a žáka nevhodné, to snad není třeba rozvádět.)

² Autorek Věry Martinkové a Jitky Černíkové v 1. vyd. u Dějin literatury 1 i u Čítanky 1 (obojí 1991); a autorského kolektivu, ve 2., přepracovaném vydání Dějin literatury (1995).

³ Autora Vladimíra Nezkusila učebnic Čítanka a Literatura I (obojí 1994).

⁴ Michaela Horáková - Literatura I - Výbor textů, interpretace, literární teorie (1996/1999). Dále jen Výbor textů. Literatura I - Výklad, interpretace, literární teorie, M. Horáková spolu s Luborem Kysučanem (1997/2000). Dále jen Výklad.

⁵ Hlavního autora Josefa Soukala (SPN 2001).

⁶ Např. na setkání češtinářů na PF MU v Brně (1996), opakovaných setkáních PAU (Přátel angažovaného učení), jak v Praze, tak v Kroměříži.

⁷ Po pět let jsem působila jako středoškolská profesorka na jednom z brněnských gymnázií a více než 17 let vedu - na FF MU v Brně - vedle staročeských seminářů i semináře z didaktiky češtiny, na nichž učebnicovou produkci také srovnáváme. Každoročně organizuji jedno až dvě setkání s učiteli středních škol, spolupracuji přednáškovou činností se sdružením PAU, viz pozn. 4.

⁸ Tj. v případě staročeské literatury např. hierarchii v umělecké kvalitě barokní homiletiky.

⁹ Z posledních učebnic je to text Josefa Soukala, srov. pozn. 5.

¹⁰ Tento stav je patrný také z ukázek renesančního humanismu téměř ve všech nových čítankách. Chybí v nich zejména příklad renesanční milostné poezie (známé z edice Milana Kopeckého, Zbav mě mé tesknosti, 1983; srov. Scientia, 2. vyd., 1999, s. 162), dramatu (dostupného např. v knize České humanistické drama stejného editora, 1986; srov. ukázku v Scientii, 1999, s.165-166) i časové tvorby (zpřístupněné v knize Josefa Janáčka Sixt z Ottersdorfu: O pokoření stavu městského; ukázka tohoto typu je také pouze v učebnici naklad. Scientia, 1999, s. 160-161). - Nedostatečně je zastoupena především veršovaná tvorba latinská (naležitelná zvláště v knize Renesanční poesie s překlady Heleny Businské, 1975, a dále např. v knize Theriobulia Eduarda Petru a Miroslava Horny, 1983; srov. výběr v učebnici naklad. Scientia, 1999, na s. 161, 153-154).

¹¹ Hrabák, Josef, Havránek, Bohuslav a kol., Dějiny české literatury I, Praha 1959.

¹² Přitom základní syntéza Milana Kopeckého Český humanismus vyšla už v r. 1987. Již dříve však existovaly edice, z nichž by bylo možno - kromě stávající linie renesančních obran obohacené proti tzv. totalitním učebnicím převážně jen o ukázku lidové satiry, případně o kronikářství Václava Hájka z Libočan, a z latinské tvorby zejména pouze o ukázky z tvorby Bohuslava Hasištejnského - čerpat (srov. v předchozí poznámce). - Z tvorby Václava Hájka z Libočan by se jistě nabízela při výběru jako vhodnější (než se ve většině učebních titulů objevuje) ukázka z pověstí v kontextu žánru (Kosmova kronika, Dalimilova kronika, srov. Scientia, 1999, s. 61-64, s. 74-77, Hájek - s. 159-160) a jako další ukázka zpracování husitství jako příklad tehdejšího hodnocení historických událostí z katolických pozic, především vedle ukázky z kroniky Kuthenovy, konfesijně odlišné, z jehož díla není zařazen v žádné ze stávajících učebnic (s výjimkou učebnice naklad. Scientia, 1999, s. 158) žádný úryvek. Nedostatečně je také ve většině učebnic zastoupeno dílo Veleoslavino (ve výkladech učebnic je převážně zmiňován pouze jako tiskař), i když výběr z jeho tvorby může poskytovat velký prostor pro názornou ilustraci humanistického přístupu nejen k českému jazyku a ke vzdělání, ale i k náboženské toleranci (srov. Scientia, 2. vyd. 1998, s.166-168). - Pro absenci většího počtu ukázek z českého renesančního humanismu by bylo možno teoreticky argumentovat časovým plánem učiva i "menší" uměleckou hodnotou textů. Avšak ověřený časový plán (srov.

Výklad ..., Scientia, 1997, s. 186) ukazuje, že je možné tyto ukázky při respektování efektivních vyučovacích metod ilustrativně probrat. Interní dotazníky pro středoškolské studenty dokládají dokonce (s výjimkou úkolů ke staročeskému Tkadleckovi, srov. Výbor textů ..., 1999, s. 90) relativně (v kontextu písemnictví českého prostředí) největší přitažlivost ukázek renesančního humanismu pro aktivně pojaté didaktické činnosti (např. psaní esejů na aktuální téma, srov. Výbor textů ..., 1999, s. 156 v souvislosti s výběrem z textu Jana Česky). - K umělecké kvalitě textů renesančního humanismu nutno podotknout, že téměř celá starší česká literatura je polysynkretická, přitom z hlediska vyučování literatury inspirativní, včetně uplatnění tolik potřebné integrity předmětu (vazby jednotlivých složek: literatura- jazyk-sloh; srov. např. náměty k činnostem směřující k rozlišení jazyka starší vývojové fáze a fáze současné, Výbor textů ..., 1999, s. 103 - za ukázkou ze životopisu Karla IV.).

¹³ Srov. Učební osnovy gymnasia (1984, s. 21 - bod d, doplněk osnov z r. 1989). - Poslední materiál Standard...(1999) je ještě obecnější.

¹⁴ Hoffmann, Bohuslav, Tesaříková, Jaroslava, Pracovní antologie textů (SPN 1984). Výkladový text byl nazván Přehled vývoje a směrů a jako autor byl podepsán Vladimír Forst (SPN 1984, tento text však místy velmi podléhal analogické starší učebnici pro střední školy - Josefa Hrabáka, SPN 1972). - Ideologizace je zvláště patrná z Metodické příručky k Literatuře I (SPN 1994), v níž je např. uvedeno, že charakter barokního umění má být doložen na neliterárních druzích umění a tvorbě exulantské, lidové a pololidové. V uvedené antologii (1994) je tedy úplně eliminováno dílo Michnovy, Bridelovy, Kadlinského i Balbínovy.

¹⁵ Příkladem je výběr textu z tzv. Balbínovy Obrany ještě ze starého překladu Dostálova (1923), aniž by autoři věděli (nyní prokazatelně mluvím pouze o produkci naklad. Trizonia), že vyšel opakovaně překlad novější (M. Kopecký, 1988, 1997). - Za etické pokládám i v učebnicové produkci uvádět (formou petitové poznámky), že byl vybrán překlad starší (srov. Scientia, 1999, s. 200).

¹⁶ Za vhodnou ukázkou světské tištěné tvorby považuji alamodovou poezii Rosovu, in: Smutní kavaleři o lásce (1968; srov. ukázkou v učebnici naklad. Scientia, 1999, s. 195-197). Lidová satira je obsažena v materiálové edici Zdeňky Tiché (již 1958!) Písně bolesti, soucitu i vzdoru (srov. ukázkou v učebnici naklad. Scientia, 1999, s. 202-203).

¹⁷ Svědčí o tom v případě učebnice naklad. Trizonia mj. např. převzetí textu Závišovy písně ne z "nové" zásadní Lehárovy knihy Česká středověká lyrika (1983), ale ještě ze staré čítanky Karla Dvořáka (poprvé 1968, spolu s Janem Červenkou a Jaroslavou Hrabákovou). V případě všech učebnic s výjimkou naklad. Scientia) je vybrána ukázkou ze Života sv. Václava (1. stsl. legenda) z tzv. akademického výboru z konce 50. let (Hrabák, Josef, Havránek Bohuslav, Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu, 1957), přitom ve skutečnosti existuje přesnější, novější edice staroslověnských legend českého původu v knize Václava Konzala a Emilie Bláhové z let 70. (1975).

¹⁸ Z opakujících se nepřesností nutno upozornit navíc alespoň na spojení titulu Knížky šestery se jménem Tomáše Štítného na úrovni Štítného Řečí besedních; spisu De orthographia Bohemica s Janem Husem i na neznalost bádání o osobnosti tzv. Petra Chelčického. Přitom titul Knížky šestery není původní název štítnského sborníku, ale až dodatečný Erbenův; spis De orthographia Bohemica vzešel z okruhu Husova, jeho autorství není však potvrzeno. Petr Chelčický je uzuální označení autora, jehož skutečné úplné jméno neznáme. - Z chyb ve výkladu renesančního humanismu uveďme např. podobu Jan "mladší" z Rabštejna (v učebnici naklad. Trizonia, přitom autor pocházel z větve Mladších Rabštejnů). - Závažnější chyba (v učebnici naklad. Fortuna) se objevuje v pasáži o české barokní literatuře, v níž se - po vzoru zastaralých Vlčkových Dějin - mluví o kanonizaci sv. Jana Nepomuckého v r.1729 jako o "poslední z velkých" barokních slavností (s. 98, 1994). (Přitom pompézní barokní slavnosti následovaly až do 60. let 18. století. Vzpomeňme mj. korunovaci P. Marie za královnu Moravy v Brně r.1736 a zaokrouhlená výročí příchodu řádů do Čech, např. 600.výročí příchodu premonstrátů do Hradiska u Olomouce r. 1751.)

¹⁹ Většinou jsou uváděny en životní údaje autorů, ale chybějí datace některých zásadních děl (v produkci naklad. Trizonia je např. časově zařazena Alexandreida, ne však tzv. Dalimilova kronika). Nelogický sled učiva zaráží, a to téměř ve všech učebnicích, zvláště u Blahoslava a Veleslavína, zmiňovaných v opačném (časově nesprávném) pořadí, v textu naklad. Fortuna navíc vadí např. přehození sledu Prefátova a Harantova cestopisu (v opačném pořadí), protože mezi těmito díly existoval rozdíl téměř půlstoletí (45 let). - Přitom nutno doplnit, že učebnice Fortuny představuje text nesrovnatelně kvalitnější, než je text z naklad. Trizonia. Svým pojetím je to skutečně nová učebnice, prezentuje literární vývoj jako proměnlivý svět literatury, nutí čtenáře (ale více učitele, než studenta, pro kterého je text příliš náročný už jen svým esejistickým stylem) k uvažování... Pojetí autorů učebnice naklad. Trizonia je naopak strnulé, předkládá studentům jakýsi telefonní seznam nutící k memorování. - Statickému pojetí literární tvorby (téměř ve všech titulech) také napomáhá pomínutí rozdílu mezi rukopisnou a tištěnou verzí díla a potažmo i odlišného dosahu jednotlivých památek, což by odpovídalo posunům ve staročeském bádání knihovědném (srov. jemu odpovídající způsob datace v produkci naklad. Scientia). Statické pojetí literárního vývoje (především opět v učebnici naklad. Trizonia) se dále projevuje mj. absencí informace, že dílo jednoho autora nelze jednoznačně začlenit do jediného stylu, jak je tomu u spisovatelů tvořících na přechodu mezi epochami a směry. Srov. odlišný způsob pojetí v učebnici naklad. Fortuna - zde ve výkladové pasáži, např. s. 76 (1994) v souvislosti s relikty středověkého pojetí v Dekameronu - a v textu naklad. Scientia - tam i v koncepci Výboru textů ..., např. v ukázkách z tvorby Johna Donna a v jeho charakteristice, s. 142-144 (1999).

²⁰ Zbytečný počet nedostatků formálního charakteru, řešený dodatečně přiloženými erraty, se objevil v 1. vydání učebnice Výbor textů ... naklad. Scientia (1996), jejíž koncepce (původně měla navazovat na jedinou stávající učebnici SPN), se měnila až po prvním vytištění textu. (Jistou nejednotnost, např. v uvádění výslovnosti cizích jmen i vysvětlivkových odkazů však nacházím ve všech učebnicích, které takové pasáže obsahují.) Za podstatné však pokládám to, že zmíněné formální nedostatky byly počínaje 2. vydáním odstraněny (na rozdíl od 2. vydání učebnic všech ostatních nakladatelství).

²¹ Autoři téměř všech učebnic např. nerespektují způsob psaní antických jmen dle dodatků akademických Pravidel (1993, s. 380/389), případně o nich vůbec nevědí.

²² První uvedená skutečnost platí pro učebnice naklad. Scientia (konkrétně pro Výbor textů (Literatura I), který zatím jako jediný z češtinářské produkce tohoto nakladatelství pro střední školy vyšel v již třetím vydání), automatické přebírání stejného textu v nových vydáních je typické pro produkci ostatních nakladatelství.

²³ V didaktické terminologii vycházím z již vžitého konvenčního didaktického pojmosloví, dosud nejsystematičtěji zpracovaného pro potřeby vyučování literatuře v knize Viliama Oberta a Jána Jurča, Didaktika literatury (Bratislava 1982).

²⁴ Na tzv. komplementární texty rezignoval téměř úplně autor Fortuny, z celku, který bývá ke komplementárním textům někdy řazen, opatřil čítankové ukázky pouze vysvětlivkami, ve výkladové učebnici však - ve vztahu ke světové literatuře - kvalitně zpracoval pasáže literárně-teoretické. Zčásti komplementární texty též existují - v podobě minima literární teorie - v Trizonii (viz článek), ale jsou zvládnuty ve srovnání s učebnicí Fortuny nevhodně (povrchně) a nesystémově (srov. disproporci mezi literární teorií a čítankovými ukázkami, např. nedostačující charakteristikou satiry a ukázkou ze skladby Desatero kázanie božie, 1991, s. 127) - O uplatnění zásady aktivity v námětech k činnostem lze mluvit v případě produkce naklad. Atlantis Kouzelné zrcadlo literatury I (Jaroslav Blažke, 1998), dostatečně zde však není využito nabízející se soustavnosti - ve spirálovitém opakování učiva. - Ke komplexnímu uplatnění didaktických zásad srov. náměty k práci např. s pevnou žánrovou formou a zejména opakující se tematikou v učebnici naklad. Scientia, 1999 (např. sonet u Petrarky, s. 125, v barokní poezii, s. 174, 176, a v poezii obrozenecké, s. 241; téma nejstarších pověstí, srov. pozn. 11), související s dynamicky uchopeným prvkem interpretačním.

²⁵ Na takovou skutečnost ukazují tiráže učebnic (jména kolektivu, který se na vzniku textu podílel), avšak výsledek jim často neodpovídá.

²⁶ Např. náměty k činnostem v učebnici naklad. Scientia byly několikrát vyzkoušeny, a to i prostřednictvím brněnských studentů-češtinářů na pedagogických praxích, přesto jsme v nich ve druhém vydání (1999) provedl - po dalším kole ověřování- několik korekcí. - K námětům k činnostem poznamenávám, že výsledky interního dotazníku ukazují, nakolik žáci i učitelé preferují úkoly motivační, tzv. otevřené, vedoucí k samostatnému myšlení a tvořivosti. Zde však vyvstává nebezpečí dezinterpretace či osvojení chyb, kterému se J. Blažke (Kouzelné zrcadlo literatury I, 1998) snaží čelit uváděním správných odpovědí na obtížnější otázky (klíčem za celky pasáže otázek a úkolů); M. Horáková (Výbor textů..., 1998) zpětnou vazbou čítankového a výkladového textu (v něm je pro pomoc při řešení obtížnějších úkolů zadávaných ve Výboru textů využito kurzivního písma).

²⁷ Samo uvádění textu jako 2., přepracované vydání (kterému se nakladatelství zpravidla brání) nestačí.

²⁸ Výmluvný je už fakt, že určitá periodika jsou financována jedním z nakladatelství, které se soustřeďuje na učebnicovou produkci a tu kmenoví autoři listu zvýrazňují.

²⁹ To je také jeden z bodů programu každoročního setkávání středoškolských profesorů-češtinářů na FF MU v Brně organizovaného Ústavem české literatury zmíněné fakulty.

³⁰ Po r. 1989 byly na mnohých fakultách dočasně zrušeny přednášky i semináře z oborových didaktik a omezeny pedagogické praxe studentů. Teprve po této pauze byla celá záležitost na filozofických fakultách řešena rozčleněním studia na učitelské (s tzv. studiem učitelské způsobilosti) a odborné (bez pedagogického minima).